

נוטל ואין מחזיר, שלא יהא הולך ובא אצלה שלא להשיאה שם רע. חבל בו זוג של מספרים, צמד של פרות, חייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו, שנאמר לא יחבול רחיים ורכב, מה רחיים ורכב מיוחדים שני כלים המשמשים מלאכה אחת וחייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו, אף כל שהן שני כלים המשמשים מלאכה אחת חייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו. היו לו חמש ריחיות, אין רשאי למשכן אפילו אחת מהן, אם אין עושה מלאכה אלא באחת מהן, אין חייב אלא על אותה בלבד.

פרק אחד עשר

א. הבית והעלייה של שנים שנפלו, שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר, במה דברים אמורים, בזמן שהיו שוין, אבל אם אחד מהן גדול ואחד קטון, זה נוטל לפי שלו וזה נוטל לפי שלו, ורואין את העליונות כאילו הן ראויות

חסדי דוד

ניתק לעשה דהשבה וכוללעיל, מ"מ משכחת לה דלקי כשנשרף המשכון וכמ"ש הרמב"ם שם [הל' מלוה פ"ג ה"א].

פרק אחד עשר

א. הבית והעליה וכו' במה דברים אמורים [וכו']. משום דתנן ברפ"י [דף קט"ז ע"ב] שניהם חולקים, דמשמע דלעולם חולקים שוה בשוה, אשמועינן הכא במתניתא דהיינו דוקא בשוין, אבל אם אחד גבוה יותר מחבירו נוטל טפי, וכן משמע מפירש"י, וכ"כ הטור ומור"ם בסי' קס"ד [סע' ג'].

וכזאי רתנא סיפא ורואין את העליונות וכו', במתני' [שם] תנן: ורואין אלו אבנים העשויות להשתבר. ופירש"י: הכל לפי המפולת, שאם נחבט הבית מיסודו ונפל תחתיו החומה במקומה יש לדעת שהתחתונות נשברו וכו', ואם נחבט הכותל להלן כמקל שהיה עומד זקוף ונפל, שעליונו של כותל נפל להלן ממנו הרבה, אז העליונות נשברו שנפלו מגובה רב והתחתונות שלימות שנפלו ממקום נמוך, ע"כ. והוא מן הגמ' ע"ש דף קט"ז [ע"ב]. והשתא היינו נמי דקתני הכא דבסתם נפילה דהיינו בחבטה (ראילו בחבסה אין זה סתם נפילה אלא בליעה) אז העליונות הן הראויות להשתבר וחשיב כוראי ידוע שהשבורות הן מהעליון.

חבל בו זוג וכו'. שם בס"פ דף קט"ז [ע"א]. ופירש"י [ר"ה חבל]: מספרים של ספרים והן של פרקים וכל חד כלי באפי נפשיה ועושים המלאכה בין שניהם, אי נמי חבל ב' פרות חורשות עם צמדן דהיינו נמי כלי אוכל נפש, ונראה בעיני שהעול שלהם של פרקים היה. וגם התו' כתבו שם [ד"ה וצמר] דבפרות לא קא מיירי. אבל מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג [מהל' מלוה הלכה ג'] נראה דבפרות ממש קאמר דחשיבי נמי ככלי אוכל נפש, אבל ה"ה לא הבין כן בדבריו, ע"ש. והטור בשם הרמ"ה בסי' צ"ז כתב דזוג שם ספרים וב' פרות החורשות כלוה חשיבי כלי אוכל נפש, וכן כל הכלים שעושים בהם מלאכה להתפרנס. אבל התוספות והרא"ש [סי' מ"ח] סברי דדוקא מה שעושין בהן אוכל נפש ממש ולאפוקי פרות החורשות וזוג של ספרין וכיוצא. ולדירהו פירוש מתניתא דאיירי בזוג של מספרים שגוזזין בהן הירק, וצמד של פרות המרכסות בתבואה דהוי אוכל נפש ממש, ע"ש.

וסיפא דמתניתא דחמש ריחיות מייתו לה הפוסקים ז"ל בסי' הנז'. ופליגי רבוותא, דלהרשב"א לאו דוקא אינו חייב אלא אפי' לכתחלה נוטל אותו שאינו עושה בו מלאכה. אך מדברי הטור נראה דאע"ג דאינו חייב איסורא מיהא איכא, וע"ש בב"ח. והא דנקט הכא חיובא אע"ג דלא לקי בלאו זה שהוא

להשתבר. הבית והעלייה של שנים ורצו שניהם שלא לבנות, התחתון נותן שני חלקין והעליון שלישי. ב. הבית והעלייה של שנים, והרי בעל העלייה מבקש לעשות דיוטא אחרת ואין בעל הבית מניחו, מקום שנהגו לעשות שתי דיוטות עושה, שלש עושה שלש, ואין משנין ממנהג המדינה. הבית והעלייה של שנים, נפחתה מעזיבה, ר' יוסי אומר מנחם בני אומר התחתון נותן את התקרה והעליון

חסדי דוד

מצאתיה בשום מקום, ואיברא היא גופה קשיא. דבמתני' [דף קט"ז ע"ב] תנן: הבית והעלייה נפחתה העלייה וכו' הרי בעל העלייה יורד וכו' ר' יוסי אומר התחתון נותן את התקרה והעליון המעזיבה, וא"כ מאי האי דחזית תנא תוספאה, אטו אצטריך למטרח ולאשמועינן הכא דסברת ר' יוסי בשם ר' מנחם בנו אמרה, ומאי נפקא מינה בהודעה זו. ותו מאי דמסיים בה כגון חנויות וכו' אינן אלא כדברי הספר החתום. ונראה משום דבגמ' דף קי"ז [ע"א] אדהוה בעי למימר דפלוגתייהו דר' יוסי ורבנן, דרבנן סברי על הניזק להרחיק עצמו מן הניזק ור' יוסי סבר על המזיק להרחיק את עצמו, וקשיא ליה דהא איפכא שמעינן להו ממתני' [ב"ב דף כ"ה ע"ב] דמרחיקין את האילן מן הבור דר' יוסי סבר זה נוטע לתוך שלו וזה חופר בתוך שלו, ומכח זה אוקמינא למתני' דפליגי בחיזוק תקרה, דרבנן סברי מעזיבה אחזוקי תקרה היא ותחתון בעי לאחזוקי ור' יוסי סבר אשוויי גומות היא, ע"ש. ופירש"י [ד"ה בחזוקי תקרה]: וכשאין התחתון צועק דאינו חש למימיו אלא העליון צועק ואומר כשאני דורך על הגסרים הן מתנענעים ואני דואג שמא תהפך אחד מהם תחתי או תשמט ותפול, ע"ש. נמצא לפי"ז שאם התחתון צועק מחמת נזק המים, בהא לא קאמר ר' יוסי העליון נותן המעזיבה לעכב את המים דהא איהו סבר דעל הניזק להרחיק את עצמו (כל שאינו גירי דיליה כדאיתא בגמרא). ואשמועינן הכא דמ"מ ר' מנחם בנו של ר' יוסי אית ליה דעל כל פנים על המזיק להרחיק את עצמו. ולפי"ז מתוקמא מתני' בכל גזונא ואפי' כשהתחתון צועק, ור' יוסי אליבא דר' מנחם בנו אמרה וליה לא סבירא ליה. ומ"מ מודה ר' יוסי במזיק לרשות הרבים דעל המזיק להרחיק את עצמו דהיזקא דרבים שאני וחמיר, כנראה בש"ס דפ' לא יחפור [ב"ב דף כ"ד ע"ב] וכן בכמה דוכתי.

הבית וכו' ורצו שניהם וכו'. שם דף קי"ז [ע"ב] פלוגתא דתנא קמא ור' נתן בברייתא, והך מתניתא ר' נתן היא. וברור שיש כאן ט"ס וצ"ל: נוטל ב' חלקים. ופירש"י [ד"ה אין לו לא]: כגון ששניהם עניים ואינם יכולים לבנות ובעל הקרקע רוצה למכור הקרקע, לתנא קמא אין לו כלום ולר' נתן נוטל שליש המעות. וטעמיה דר' נתן איתא התם: כמה מפסיד עליה בבית תילתא, ופירש"י: שליש ימי קיומה ממהרת ליפול מחמת משא העליה. ואיפסיקא התם הלכתא כוותיה. והתו' [ד"ה לא] הקשו על פירש"י, ופירשו דאיירי שבעל הבית רוצה לזורעה, יש לו לבעל העליה שליש המקום לזרוע, ע"ש. וע"ס קס"ד.

ב. הבית והעלייה וכו' דיוטא אחרת וכו'. זו לא מצאנו בש"ס, אבל מ"מ הדין דין אמת. ולא איירי כגון בב' אחים שחלקו זה נוטל בית וזה עליה או שנים שקנו, דפשיטא ולא נשתעבד בית זה אלא לדיוטא אחת ומהיכא תיתי שיוכל בעל העליה להוסיף כובר טפי על כתלי הבית. ודין זה מבואר בגמ' שם [דף קי"ז ע"ב] דעליון אינו יכול לשנות ולהוסיף שום כובר אפי' משקמים לארזים שמשאן כובר קצת מהם, וכן כל כיוצא בזה, ע"ש. אבל הכא איירי שקנו הקרקע ביחד ובנה אחד בית והאחר בא לבנות עליה על גבה, וקמ"ל דיכול בעל הבית למחות בידו שלא לבנות עליות דיוטא ע"ג דיוטא, אלא כפי מנהג המדינה.

וסיפא דהדר תנא ואין משנין וכו', נראה דהיינו בענין אחר כגון מגזית לגויל וכיוצא שאם נהגו באותה מדינה שהעליות בנויות מגזית ובא זה לשנות ולבנותה גויל שרחבה טפי, מעכב בעל הבית עליו משום כובר, ע"ש בגמ'. ועיין בח"מ סי' קס"ד ובטור שם בסוף הסי' דמייתי תו' זו. ועי' לתשו' מוהרש"ם ח"מ סי' רס"א ע"ש.

הבית וכו' ר' יוסי אומר מנחם בני וכו'. לא

נותן את המעזיבה, כגון חניות המפוחות לסטיו שהתחתון נותן את התיקרה והעליון את המעזיבה. ג. היתה חורבתו בצד גינתו של חברו ועמד וגדרה, מגלגלין עליו יציאותיו של כותל כדרך שהוא בונה. היתה סמוכה לחצרו של חברו, אף על פי שלא נתן את הקורה לאותו הרוח, נותנין לו יציאותיו של כותל בשעה שהוא בונה, היתה למעלה מחצרו של חברו, לא יאמר לו הריני מייסד עמך מכנגד חצרי למעלה, אלא מיסד עמו מלמטה ועולה, היתה למעלה מגגו של חברו אין זקוק לו. ד. מביא אדם אבניו ומפרקן על פתח ביתו ברשות

חסדי דוד

ואם אחד מהם רצה להגביה הכותל טפי מהכי אין חבירו חייב לסייעו בגובה זה. אך אם עמד ובנה כותל גבוה כזה בצד שכנגדו דגלי דעתיה דניחא ליה לבנות בית למעלה מחצרו ולסמוך קורותיו על הכותל המפסיק, אעפ"י שעדיין לא נתן את (השורה) [הקורה] מגלגלין עליו משעה שבונה ליתן חלקו גם בגובה ויהיה הכותל משל שניהם.

וסיפא דסיפא כך היא שנויה ברייתא בפני עצמה שם [בבא בתרא] דף ו' [ע"ב]. ופירשו שקרקעית הא' גבוהה מחברתה. ופלוגתא דרב הונא ורב חסדא היא התם אם העליון מסייע גם מלמטה. ומייתי הך מתניתא לסיועי לרב חסדא דסבירא ליה דמסייע.

ומסיפא דבין חצר לגג דאין זקוק העליון פריך מינה לרב נחמן דאית ליה התם [ב"ב דף ו' ע"ב] בין גג לגג דאין זקוק לארבע אמות אבל זקוק למחיצת י', ומשני דהכא נמי רוצה לומר הכי, ע"ש. וכ"פ הרא"ש [ב"ב פ"א סי' י"ז]. אבל הרמב"ם בפ"ג מהל' שכנים [הלכה ז'] אע"ג דפסק כרב נחמן מ"מ העתיק הברייתא כפשטה דבעל החצר אין זקוק כלל, וכבר השיגו הראב"ד. ועיין בב"י סי' ק"ס ובסמ"ע ובש"ך שם.

ד. מביא אדם אבניו וכו'. במתני' ס"פ בתרא דמכילתין [דף קי"ח ע"ב] תנן: הבונה ברשות הרבים המביא אבנים מביא והבונה בונה, כלומר מיד, ואפילו הכי מסיים בה: ואם הזיק משלם מה שהזיק, וכדמוקי לה בגמ' דף קי"ח [ע"ב] דמתני' דלא כר' יהודה דפטר כשעושה ברשות בית דין, ע"ש. ומ"מ צריכא הך מתניתא לאשמועין דלא שרינן ליה אלא לפרקן אצל ביתו ולא במקום אחר ברשות הרבים, ואצל פתח ביתו נמי צריך להעלות מיד

וחכי קאמר ר' יוסי הכא כגון החנויות (הפתוחות כצ"ל) לסטיו דרבים מצויים שם ויש עליהם עליה למעלה, בודאי בהא העליון נותן את המעזיבה שלא להזיק במימיו לבני רשות הרבים, כך סובר מנחם בני בכל בית ועליה דעלמא. ולפי"ז אין הכי נמי דהוה מצי בגמ' לאוקמי מתני' בהכי, אלא דרחיקא ליה מלתא למימר דרבי שנה בשם ר' יוסי מלתא דלדידיה לא סבירא ליה אלא סברת בנו היא, הילכך טפי ניחא ליה לאוקמה כדאמרן. ועי' ברמב"ם פ"ו מהלכות שכירות ופ"ד מהל' שכנים, ובב"י סימן קס"ד ובסמ"ע שם.

ג. היתה חורבתו וכו'. אע"ג דלא מצאתיה כך בצורתה, מ"מ מעין זו אשכחן ברפ"ק דב"ב דף ו' [ע"ב], ולפי הנלמד משם מתפרשא שפיר. והיינו דסתם חורבה אינה צריכה גדר ואם בעל הגנה עשה כותל להפסיק בין גנתו לחורבת חבירו אינו יכול להכריח לבעל החורבה לסיועי בהריה כלל. אבל אם עמד בעל החורבה ובנה כותל בצד האחרת שכנגדה, גלי דעתיה דניחא ליה בסתימה ומגלגלין עליו ליתן חלק בהוצאת הכותל שבנה בכל הגנה. אלא דמ"מ אינו יכול לגלגל עליו אלא כדרך שעשה מצד זה, דהיינו אם גדר בהוצא ודפנא אעפ"י שבעל הגנה עשה כותל גמורה, אינו יכול לטעון אלא חלקו מה שהיה צריך ליתן אם היה גודר בהוצא וכן כיוצא בזה. ועי' בח"מ סי' קנ"ח.

ובסיפא נראה דחסר תיבה א' וכצ"ל היתה חצרו סמוכה לחצרו וכו', דמכאן ואילך תו לאו בחרבה איירי אלא בחצר שיכולים לכפות זה את זה לבנות כותל באמצע, דסתם חצר בעיא מחיצה אלא שא"צ לעשות רק מחיצת ד' אמות דבהא סגי להציל מהזיק ראייה.

הרבים להעלותן לראש הדימוס, ואם לשהותן, הרי זה אסור, ואם בא אחר והוזק בהן, הרי זה חייב. מסרן החצב לגמל, הגמל חייב, גמל לסתת, הסתת חייב, סתת לסבל, הסבל חייב, העלן לראש הדימוס ונפלו, כולן חייבין, מסרן גמל לסתת והוזק בין באבן ובין בסיתות, הסתת חייב, סתת לסבל והוזק בסתת, הסתת חייב, באבן, הסבל חייב. ישבה על גבי דימוס או שהיה מפקפק בה ונפלה, אדרכיל חייב. ה. מביא אדם עפר וצוברו על פתח ביתו לרשות הרבים לשרותו לטיט, ואם לשהותו, הרי זה אסור, ואם בא אחר והוזק בו, הרי זה חייב. ולא יהא מגביל בצד זה ובונה בצד זה, אלא מגביל במקום שהוא בונה. נפל הכותל מחמת הזיעות ומחמת הרוח ומחמת הגשמים, אם בנאו כדרכו פטור, אם לאו חייב. נתנו לו זמן, נפל בתוך זמן פטור, לאחר זמן חייב, וכמה

חסדי דוד

אחר שכבר הושיבה יפה ברימוס ונפלה ע"י רוח וכיוצא, האחרון בלבד דהיינו האדרכיל שהושיבה הוא דחייב לברו, דאם הזיקה בשעת נפילה הוה ליה תולדה ראש, ואם הזיקה אחר שהונחה הוה ליה תולדה דבור. דהא דמחייב ברישא לכלם היינו בקבלנות וכדאמרן. ובקבלנות נמי אם נפלה בשעה שהיה האדרכיל מפקפק בה, כלומר מצרדה להניחה על מושבה בשוה, הוא לברו חייב דגירי דיליה הוא. וע"ס שפ"ד.

ה. מביא אדם עפר וכו'. במתני' [דף קי"ח ע"ב] דכתיבנא לעיל תנן: אין שורין טיט ברשות הרבים אבל גובלין וכו'. ופירש"י אין שורין להשהותו שם ימים אבל גובלין לתת מיד בבנין, ע"ש. והכא קמ"ל דהא נמי לא שרי אלא סמוך לביתו וכדכתיבנא לעיל, וע"ע לקמן בסמוך. וצריכי, דאי תנא אבנים דבריא היזקא טפי הילכך אסור להשהות, אבל עפר בעלמא דלא בריא היזקא כ"כ אימא אפי' להשהות שרי. ואי תנא טיט הוה אמינא אבל אבנים אפי' אדעתא להעלותן מיד אסור, קמ"ל. ובהך סיפא אשמועינן חדושא טפי מרישא דלעיל, דאפי' אצל ביתו אינו מגביל אלא באותו חצר שצריך לבנות, ופשיטא דכל שכן באבנים דלעיל.

נפל הכותל מחמת הזוועות וכו', כצ"ל. והטעם ברור, שאם בנאה כדרכו אונס הוא, ואם לאו מחמתו הוא. ועי' בטור סי' תט"ז דבכהאי גוונא אפי' הזיק בשעת נפילה אינו אלא תולדה דשור. והטעם מבואר בהרא"ש [ב"ק

ולא להשהותן שם. ואע"ג דמ"מ אם הזיק חייב לשלם, עכ"ז מצו למחות בו אם בא להניחן באמצע רשות הרבים או להשהותן אפי' אצל ביתו משום דאמרי ליה לא ניחא לן למיזל ברינא ודינא.

וסיפא דמסר החצב וכו' איתא במתניתא התם [דף קי"ח ע"ב] בלשון אחר, ומ"מ הענין אחד. ולפי הלשון שלפנינו נפרש פירוש חצב החוצב האבנים מן ההר, והגמל מוליכן משם אצל הסתת לרבעה ולהחליקה, והסתת נותנה לסבל להוליכה לבנאים.

ודקתני העלן וכו' כלן חייבין מוקי לה בגמ' [שם] בקבלנות שכלן כמו שותפין במלאכה, ואפילו הכי אם נפלה מיד אחר בעורה בידו כיון דכחו הוא וגירי דיליה הוא בלבד חייב כמזיק בידים.

והדר אשמועינן שיש הפרש בין סתת לשאר הפועלים בתרת. חדא, דכל השאר אין חייבין אא"כ הוזק הניזק באבן עצמו. ועוד, דאין חייבין כל אחד לברו אא"כ הוזק בעורה בידו. אבל הסתת בעורה בידו חייב בין הוזק באבן בין הוזק בסיתות דהיינו בפסולת שפוסל ומפריד מהאבן. ואפי' לאחר שמסר האבן לסבל אם הניח הסיתות ברשות הרבים והוזק בו חייב הסתת דהוה ליה תולדה דבור. ונפקא מינה דרוקא הוזק אדם או בהמה בין מתה או הוזקה, לאפוקי נשברו כלים או מת אדם וכדין בור.

ומאי דמסיים ישבה על גבי דימוס וכו' צריך לומר דלצדין קתני, שאם אינם בקבלנות אלא בשכירות או אפי' לא נפלה אלא

הוא זמן, אין פחות משלשים יום. מוציא אדם זבלו וצוברו על פתח ביתו ברשות הרבים להוציאו לזבלים, ואם לשהותו, הרי זה אסור, ואם בא אחד והזיק בו, הרי זה חייב, רבי יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים מוציא זיבלו וצוברו על פתח ביתו ברשות הרבים כדי שישוף ברגלי אדם ברגלי בהמה שלשים יום, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. לזה חצר סמוכה לכאן ולזה חצר סמוכה לכאן, הסמוך לחצרו וזה סמוך לחצרו, רבי יהודה אומר

חסדי דוד

מינה דהא והא איתא ותרי תנאי נינהו אליביה דר' יהודה וג' סברות בדבר. תנא קמא דמתניתא סבר דאין חילוק בין זמן לזמן ואפי' בשעת הוצאת זבלים אין רשות להשהות הזבל ברשות הרבים כלל אלא לפי שעה על פתח ביתו ויהא מזומן שם הנושא להוליכו לשדה מיד, ואפילו באותה שעה קלה אם הזיק חייב לשלם. והיינו תנא דמתני' דקאמר המוציא מוציא והמזבל מזבל וכדפירש"י, ע"ש. ותנא קמא אליביה דר' יהודה סבר דבשעת הוצאת זבלים מיהא רשאי להשהותו ברשות הרבים כדי שיהא נישוף כל צרכו ואפי' זמן מרובה, ולא מדינא אלא מכח תקנת יאושע, וכל זמן שהוא שם חוזר וצוברו משלשים יום לשלשים יום. ומיהו הואיל ואין זה מדינא אלא משום תקנה, סבר דלא תיקן יאושע אלא להשהותו סמוך לפתח ביתו או חצירו ולא במקום אחר. ולא הוצרך הך תנא לאשמועינן מהו הדין אם הזיק בזמן היותו ברשות הרבים, דמקאמר שתקנת יאושע היא הא ודאי לא תקין מלתא דליתי בה לידי פסידא, ומה גם דיהושע אוהב ישראל היה (ועמ"ש בשיטה מקובצת בשם הר"ן), אלא דפטור מנזיקין.

ומ"ש לזה חצר סמוכה וכו' נראה דסימא דמלתיה דר' יהודה היא, דמאחר דלא שרי להוציא אלא סמוך לחצרו, השתא קאמר שאם יש בב' צרי רשות הרבים ב' תצרות זו כנגד זו יכולים שניהם להוציא אע"ג דבהכי מתקצר טפי דרך הרבים, אלא דמ"מ אין להם רשות למלאת בין שניהם כל רוחב רשות הרבים אלא (זה סמוך כצ"ל) לחצירו וזה סמוך לחצירו, באופן שישאר קצת הדרך פנוי באמצע.

ומ"ש אח"כ רבי יהודה אומר לא הורשו וכו', נראה דהיינו תנא אחרינא אליביה דר' יהודה. וסבר שאין בזה תקנת יאושע כלל דהא לרבנן נמי הכי הוי, וכדאיתא במרובה [בבא קמא] דף פ"א [ע"א] דחשיב ואזיל שם עשרה

פ"א סוף סימן א'. ועיין סמ"ע שם [סק"ב]. והא דזמן בית דין שלשים יום הכי אמר ר' יוחנן בגמ' שם [דף קי"ח ע"א].

מוציא אדם זבלו וכו'. הך מתניתא כולה כמות שהיא לפנינו לא נמצאת בשום מקום, רק דברי ר' יהודה מייתי להו ש"ס בשלהי מכילתין [דף קי"ח ע"ב] למימר דמתני' דקתני המוציא מוציא והמזבל מזבל דמשמע דאפי' בשעת הוצאת זבלים לא שרי אלא להוציא ולפנות לאלתר. ובהא נמי מסיים אם הזיק חייב, אתיא דלא כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרשות הרבים וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף וכו' שעל מנת כן הנחיל יאושע וכו', ומסיק דלר' יהודה אם הזיק פטור, ע"ש. אך בירו' דפרקין [פ"י ה"ה] מייתי בין דברי תנא קמא בין דברי ר' יהודה כי הכא.

אמנם כל מ"ש כאן אח"כ לזה חצר סמוכה וכו' לא מצאתי דבר מזה בשום מקום, והם דברים קשים להבינם.

ועוד דמ"ש אח"כ רבי יהודה אומר לא הורשו אלא שלשים יום וכו', לכאורה קשה דהיינו רישא.

והנה ראיתי בפירש"י ז"ל דאהא דקאמר ר' יהודה וצוברו כל שלשים יום פירש: משלשים לשלשים חוזר וצוברו כדי שיהא נישוף יפה. משמע להדיא מדבריו דלר' יהודה יכול להניחו ברשות הרבים אפי' זמן מרובה עד שיהא ראוי לזבול השרה. ומ"ש שלשים יום מילתא אחריתי קמ"ל, דמשלשים לשלשים חוזר וצוברו. אבל בב"ק פ' המניח דף ל' [ע"א] דהתם נמי מייתי ש"ס מלתיה דר' יהודה שם פירש"י איפכא: כל שלשים יום רשאי להניחו שם, ע"ש דנראה דלא שרי אלא שלשים יום בלבד. וקשה על רש"י מדידה אדידה. ועתה בהגלות נגלות לעינינו לשון התוס' הו' שמעינן

לא הורשו אלא שלשים יום, הוזק בתוך שלשים יום פטור, לאחר שלשים יום חייב, רבי שמעון אומר לא הורשו אלא שלשה ימים, הוזק בתוך שלשה ימים חייב. ו. וכן היה רבי יהודה אומר כבית תשעה חצאי קבין לזה וכבית תשעת חצאי

חסדי דוד

וע"כ מתניתא באפי נפשה היא וקאי אמתני' דפ"ק רב"ב [דף י"א ע"א] דתנן: אין חולקין את החצר וכו' ולא את השרה עד שיהא בה ט' קבין לזה וט' קבין לזה, ר' יהודה אומר ט' חצאי קבין וכו'. ולכי דייקנן נחזי אנן דכל הנך מילי דמכאן עד שלהי פרקין אינם מענין מכילתין אלא מישך שייכי לפ"ק רב"ב, ובטעות המעתיקים אפשר דנשמטו ממקומן. וכל שכן דחזינן דהתוס' רב"ב כפי מה שהיא לפנינו תחלתה לא יחפור וכו' דהיינו פ"ב דמכילתין. והרבר קשה לומר שלא נמצאת שום תוס' מדברת מענין הפרק הראשון כלל. אלא ודאי כדאמרן. ומ"מ הנחתי הדברים במקומן, בפרט דידוע מ"ש ז"ל [ב"ק דף ק"ב ע"א] כולה נזיקין חדא מסכתא היא. ועי' לקמן [ה"ט] בבא דמי שיש לו פתח במבוי, שמוכת להדיא מדברי הרי"ף והרא"ש דכל הנך תוספתות דפ"ק רב"ב נינהו, וכ"מ משאר מקומות.

איך שיהיה יש להבין הדברים מאי אתא לאשמוענן, דמתני' היא [ב"ב דף י"א ע"א]: ר' יהודה אומר ט' חצאי קבין לזה וט' חצאי קבין לזה. והנה כפי מ"ש בגמ' בר"פ [שם] דף י"ב [ע"א] אמלתייהו דר' יהודה ורבנן דמתני' דלא פליגי אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה, ופירשו התו' שם [ד"ה ולא פליגי] דבאתריה דר' יהודה היה קרקע חשוב וטוב והיה חשוב לטרוח בט' חצאי קבין, אבל באתריה דתנא קמא לא היה חשוב לטרוח בפחות מט' קבין, ע"ש. ובזה אפשר לפרש דהיינו דקמ"ל הכא דט' חצאי קבין דקאמר ר' יהודה במתני' לאו מלתא פסיקתא קאמר אלא דוקא באתריה דהוה חשיב ביותר מיקרי שדה בהכי, אבל אין הכי נמי דבקרקע שאינו כ"כ חשוב בעינן קצת טפי מט' חצאין. ובהכי מירי הכא בתוס'. וז"ש וכן היה ר' יהודה אומר כבית ט', וכו' כלומר אע"ג דבמתני' קאמר ט' חצאין בצמצום, הכי נמי הוא היה אומר כבית ט' חצאין, כלומר דלאו בצמצום אלא טפי קצת, והיינו בדלא חשיב כ"כ.

תקנות שתיקן יאושע, ופריך תלמודא ותו ליכא והאיכא דר' יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים וכו', ומשני ביחידא לא אמרינן, כלומר דלרבנן לא הואי תקנה זו כלל. והכי נמי נימא דסבר הך תנא בתרא אליביה דר' יהודה, אלא דבהא פליג ארבנן, דאילו רבנן דהיינו תנא קמא דמתניתא לא שרי אלא להוציאו מיד ולא לשהות כלל, והך תנא סבר דשרי שלשים יום כדי שיהא נישוף דשיערו רבנן דבהכי סגי, ומיהו לא שרי אלא שלשים יום בלבד ותו לא. ופליג נמי במלתא אחריתי, דלרבנן לא שרי אלא על פתח ביתו ולהך תנא דר' יהודה שרי בכל מקום, דהואיל ודינא הוא מה לי הכא מה לי התם. ולענין היוזק סבר דכל דעביר ברשות פטור, הילכך כל שלשים יום פטור.

והשתא ב' הפירושים דפירש"י תרווייהו איתנהו, ותרי תנאי דר' יהודה נינהו. ור' שמעון לא שרי להשהות אלא שלשה ימים, ובהו נמי סבר דחייב בנזיקין. ולדינא פסק הרמב"ם בפ"ג [מהל' נזקי ממון הלכה ט"ו]: יש לכל אדם להוציא את הזבל והגללים לרשות הרבים בשעת הוצאת זבלים ולצבור אותן שם שלשים יום כדי שיהא נישוף וכו' ואעפ"כ אם הזיק חייב לשלם, ע"כ. ואע"ג דהוי דלא כמתני' ואנן קי"ל סתמא במתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתני', מ"מ כבר כתב ה"ה שם דמדהוה מהדר ש"ס לאוקמי מתני' כר' יהודה שמעינן מינה הלכה כוותיה. ומ"מ לא נקטינן כתנא קמא דר' יהודה אלא כתנא בתרא מטעמא דמ"ש בפ' מרובה כדאמרן. ולכך לא הזכיר הרמב"ם שהיא תקנת יאושע אלא דינא הוא, ולכך לא שרי אלא שלשים יום. ומ"מ לענין נזיקין לא קי"ל כוותיה, דקי"ל בעלמא דאפי' העושה ברשות בית דין חייב ואין פטור אלא העוסק במצוה. וכרברי הרמב"ם פסק מרן בח"מ סי' תי"ד [סע' ב'] ודלא כהסמ"ע [סק"ה] שכתב שם דתנאי יאושע הוא, ע"ש.

ו. וכן היה רבי יהודה וכו'. עין רואה ואוזן שומעת שאין זה ענין לדלעיל כלל,

קבין לזה, כדי שיהא איכר אומן חורש ושונה. כללו של דבר, כל ששם הראשון קרוי עליו אין רשאי לחלקו. ז. אין חולקין את האבולים עד שיהא בה כדי שיעור לזה וכדי שיעור לזה, אמר אחד מהן לחברו טול את הפחות ותן לי שיעור, שומעין לו, רבן שמעון בן גמליאל אומר אין שומעין לו מפני כבוד אבותיו, ושאר כל הדברים ששם הראשון קרוי עליהן, הרשות בידו. פתחים שבחצר,

חסדי דוד

מלשון מאבולא עד סיכרא [כתובות דף י"ז סו"ע א], ועי' בערוך שם [ע' אבל ג']. ומיירי כגון באחין או שאר יורשין שבאין לחלוק ירושתן, וקאמר דאין חולקין עד שיהא שיעור לכל אחד והוא שיעור המפורש במתני' בפ' בית כור [ע"י ב"ב דף ק' סו"ע ב] ע"ש. ואם אמר אחד לחבירו היורש טול אתה שיעור ואני פחות שומעין לו אפי' בדמים וכל שכן בחנם.

ורבן שמעון בן גמליאל אומר אין שומעין לו מפני כבוד אבותיו, דמאחר שאין נשאר לו שיעור צריך שיקבר חוץ ממקום משפחתו ואיכא גנאי משפחה, ודמיא לההיא דתניא בפ' המוכר פירות [ב"ק דף ק' ע"ב] המוכר מקום קברו וכו' באין בני משפחה וקוברין אותו בעל כרחו של לוקח. והכא נמי מהאי טעמא קאמר דאין שומעין לו.

ומסיים אבל בשאר כל הדברים כל שבחלק אחד שמו הראשון קרוי עליו וקאמר לחבריה טול אתה זה ואני אטול הפחות, הרשות בידו. כך נראה פירושה. ומ"מ אנו אין לנו אלא דברי ש"ס דידן דקאמר דפליגי בכל מילי, ופסקו רוב הפוסקים כרשב"ג, ע"ס קע"א.

פתחים שבחצר וכו'. אמתני' [ב"ב דף י"א ע"א] דכתיבנא לעיל קאי, דקתני בחלוקת חצר שיהא בה ד' אמות לזה וד' אמות לזה. ובגמ' שם דף י"א [ע"א]: ד' אמות שאמרו חוץ משל פתחים. ופירש רש"י: לפני הפתח ד' אמות לפרק משאו מעל חמורו וחוץ מאותן ד' אמות צריך שיהא ד' אמות לצורך שאר תשמישיו. וע"ש שמתבאר כל מ"ש כאן ראפי' פתחי הא' גדולים ופתחי האחר קטנים אין לבעל הגדולים רק ד' אמות ברוחב החצר כמו לשל קטנים. ואעפ"י שבאורך החצר יש חילוק שהרי לפתח גדול שרחב עשר אמות יש לו עשר אמות באורך החצר כנגד מדת הפתח, מ"מ ברוחב החצר אין לו רק ד' אמות. ואם יש לבית זה ב' פתחים קטנים אעפ"י שבין שניהם פחות

כדי שיהא איכר אומן חורש ושונה. פירוש שיהא דבר חשוב על האיכר האומן לטרוח לחרוש ולשנות, דבבציר מהכי לא טרח בקרקע כזה. וכ"ז לר' יהודה. אבל לרבנן לעולם ט' קבין אפי' בשדה חשובה. ולכך פסק הרמב"ם בפ"א מהל' שכנים [ה"ד ט' קבין, ועמ"ש מרן בב"י סי' קע"א. ואמנם לפי לשון הש"ס טפי מסתבר מ"ש הרב"ח שם, ע"ע.

ומאי דמסיים כללו של דבר וכו', נראה דאתא לפרושי מתני' [ב"ב דף י"א ע"א] דתנן: זה הכלל כל שיחלק ושמו עליו חולקין ואם לאו אין חולקין. ומפרש הכא דשמו רוצה לומר שמו הראשון, כלומר שהשם שהיה נקרא על הכל יהא קרוי על החלק. ומ"מ ברור דט"ס יש כאן וכצ"ל: כל שאין שם הראשון קרוי וכו'.

ז. אין חולקים את האבולים וכו'. זו לא מצאנו, אבל כיוצא בה מצאנו התם בש"ס פ"ק דב"ב דף י"ג [ע"ב] וז"ל: טול אתה שיעור ואני פחות שומעים לו רבן שמעון בן גמליאל אומר אין שומעין לו. ומפ' שם טעמיה דרשב"ג משום דאומר לו אי בדמי לית לי דמי למיתן לך, ואי נמי יהבת לה במתנה לא ניחא לי משום דכתיב [משלי ט"ו כ"ז] שונא מתנות יחיה. ופירש"י [ד"ה טול אתה]: כגון חצר שאין בה ח' אמות ואמר זה נחלוק וטול לך ד' אמות ואני אטול המותר. וממילא שמעין דאיכא הכא ט"ס וצ"ל איפכא: טול את השיעור ותן לי פחות, וכדאיתא התם. ומעצמו נמי נלמד, דהיכי לימא ליה טול אתה פחות ומי ישמע לו בזה. ומ"מ על כרחך הך מתניתא אחריתי היא דהא מפרש טעמיה דרבן שמעון בן גמליאל בענין אחר. ותו, דלהווא תנא פלוגתייהו דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן בכל מילי, ולהך תנא לא פליגי אלא באבולים, אבל בכל שאר מילי משמע בסיפא דמורה רשב"ג דשומעין לו. ונראה דפירוש אבולין מקום קברות או מקום מעמד וכיוצא והוא

גדולים של אחד וקטנים של אחד, גדולים אין להם אלא ארבע אמות, וקטנים נותנין להם ארבע אמות לכל אחד ואחד. אחד נוטל פתח הגדול ואחד נוטל שני פתחים קטנים, זה שנוטל פתח גדול אין לו אלא ארבע אמות, וזה שנוטל שני פתחים קטנים נותנין לו ארבע אמות לכל אחד. היה שם אחד רחב מעשר אמות, נוטל ארבע אמות בחצר, פחות מכן, משלימין לו את המדה כנגדו נותנין לו מכנים ומוציא ארבע אמות בחצר. ח. זבל שבחצר מתחלק לפי פתחים, ואכסניא לכל אדם. הפתח פתוח למרפסת אין לו ארבע אמות, מרפסת עצמה יש לו ארבע אמות. חמשה פתחים פותחין למרפסת, אין למרפסת בחצר אלא ארבע אמות בלבד. מי שיש לו אכסדרה לפניו מביתו, בזמן שמגופפת נותנין לו מכנים ומוציא ארבע אמות בחצר, אינה מגופפת הרי היא כשאר כל החצר. סולם הצורי יש לו ארבע אמות, ולמצרי אין לו ארבע אמות, ואם היה קבוע במסמר יש לו ארבע אמות. היציע והדות והעלייה אין להם ארבע אמות. חולית

חסדי דוד

רבנן ד' אמות משום פירוק משאו הכא אפשר דעייל לגואי ומפרק, מתיב רב ששת אכסדראות יש להן ד' אמות. ומסיק כי תניא תניא באכסדרה רומייתא, ופירש"י מוקפת רפנות נמוכות. ובזה מובן דהכי קאמר הכא בזמן שמגופפת ברפנות הנמוכות נותנים לה ד' אמות, ואם לאו הרי היא כשאר החצר כלומר שהיא עצמה נכנסת לחשבון הד' אמות של הבית עצמו. וע"ס הנז' ס"ד.

סולם הצורי וכו'. לא מצאתי כן בש"ס, אבל מ"מ הדין דין אמת. וקאי אדלעיל דקתני דהמפרסת יש לה ד' אמות והיינו אצל רגלי הסולם כדאמרן, ותני הכא דהיינו דוקא בסולם הצורי גדול דקביעא תשמישתיה, אבל סולם המצרי הקטן ומיסלטל כיון דלא קביעא תשמישתיה לא חשיב ליתן ד' אמות למרפסת אא"כ קבוע במסמר. ודין כיוצא בה שנינו במתני' פ' חזקת [ב"ב דף ג"ח ע"ב] סולם המצרי אין לו חזקה ולצורי יש לו חזקה, יע"ש.

היציע והדות וכו'. טעמא, דהיציע הפנימי הוא טפל לבית, והדות אינו חשוב ליתן בשבילו ד' אמות, והעליה לפי שאינה בתוך החצר גופיה, והיינו כדלעיל דאין נותנין אלא ד' אמות למרפסת בלבד אפי' פתוחים בו כמה עליות.

אבל באר שיש חוליא סביבותיו נותנים לו ד' אמות סביבותיו להשתמש למלאת. ובאר לאו דוקא דהוא הדין לבור דהעיקר במה שיש

מהפתח הגדול יש להם ח' אמות ולגדול ד' אמות לבר. ואם הפתחים הקטנים רחבין בציר מר' אמות אין אומרים שלא יעלו באורך החצר אלא כפי מדרת הפתח, אלא מוסיפים ומשלימין ונותנים להם ריבוע של ד' אמות על ד' אמות כרי לפרק המשא ולהכניסה, או להוציא מהבית ולטעון חמורו שם, וז"ש מכנים ומוציא. וע"ס קע"ב [סע' א'] שדעת רוב הפוסקים דהא דאמרין ב' פתחים היינו דוקא לשנים שבאו במקום הפקר זה בנה בית בפתח א' וזה בנה בב' פתחים ואח"כ הקיפו ועשו חצר, אבל ב' שירשו חולקים בשוה ולא אזלינן בתר פתחים. ולרש"י איירי בענין אחר. וכ"פ מור"ם שם בהגה וע"ש בב"ח ובש"ך.

ח. זבל שבחצר וכו'. ברייתא בגמ' שם [ב"ב דף י"א ע"ב]. ויש בזה פירושים שונים. עיין בס"ס הנזכר [חז"מ קע"ב ט'] ובדרישה ובכנה"ג ובש"ך שם.

הפתח פתוח למרפסת וכו'. ג"ז שם בשינוי לשון קצת. והמשך הלשון שלפנינו כך פירושו, פתח העליה הפתוח למרפסת אין לו ד' אמות אבל מ"מ המרפסת עצמה יש לה ד' אמות למטה בחצר אצל רגלי הסולם שעולים בו למרפסת. ונפקא מינה דאפי' חמש עליות פתוחות למרפסת אין להן אלא ד' אמות בין כלם, וע"ס הנז' ס"ד.

מי שיש לו אכסדרה וכו'. שם בגמ' א"ר הונא אכסדרה אין לה ד' אמות, טעמא מאי אמור

הבאר יש לה ארבע אמות. באר הקרוב לאמה מתמלא ראשון, ואם קדם השני ומילא, הרי זה זריז ונשכר. בנה בית לפנים מגנתו, אין לו בחצר אלא ארבע אמות בלבד, חלק בית לפנים מביתו וגינה לפנים מגנתו, אין לו בחצר אלא ארבע אמות בלבד, ולא יפתחם לחצר השותפין, אבל פותחין לתוך שלש. ט. מי שיש לו פתח במבוי, אין בני מבוי כופין אותו לעשות הימנו דלת למבוי, שיכול לומר רצוני שאכנס בחבילתי על פתחי. כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסי ולא אחד מן כלי בעלי אומניות, לשכנו אין יכולין לכופו, רבן שמעון בן גמליאל אומר אף לשכנו

חסדי דוד

תנא נמי להך דינא דאע"ג דרשאי לבנות בית אחר ואין יכול שותפו בחצר לעכב עליו משום ריבוי דיריין, היינו דוקא כשפותחין לתוך שלו אבל אינו רשאי לפתוח פתח אחר בחצר. ודין זה מבואר במשנה ובגמ' פ' חזקת הבתים [בבא בתרא] דף ס' [ע"א] ע"ש, וע"ס קנ"ד. ובהך דינא אשמועינן הכא טעמא לדינא דרישא דהיינו טעמא דאין לו אלא ד' אמות הראשונים לפי שאינו רשאי לפתוח פתח אחר לתוך החצר, והר' אמות היינו לפי פתחים וכדלעיל.

ז. מי שיש לו פתח וכו'. הך מתניתא הביאה הרי"ף [דף ה' ע"א מדפי הרי"ף] והרא"ש ז"ל [סי' כ"ג] בפ"ק דב"ב, ופסקה הרמב"ם בפ"ה מהל' שכנים [הלכה י"ג] ובח"מ סי' קס"ב. והטעם מבואר דהמשקוף והדלת מעכבין אותו מליכנס בחבילתו על כתפו לתוך חצרו. וכתב ה"ה שם דמטעם זה לא סוף דבר שאינם יכולים לכופו לעשות דלת, אלא אפי' באים בני המבוי לעשות יכול זה לעכב על ידן וכ"כ [הרשב"א] ז"ל.

וסיפא דהך מתניתא [כופין בני המבוי זה את זה וכו'] מייתי לה ש"ס בפ' לא יחפור [בבא בתרא] דף כ"א [ע"ב]. ופירש"י ז"ל שלא להושיב ביניהן חייט ובורסקי ממקום אחר להשכיר לו בית במבוי ויש כאן בני אותה אומנות, ולשכנו הדר במבוי כמוהו אינו כופהו מלירד לאותו אומנות, ורבן שמעון בן גמליאל פליג. וההיא דרב הונא דקאמר התם לעיל האי בר מבואה דאוקי ריחייא ואתא בר מבואה חבריה וקמוקי גביה דינא הוא דמעכב עליה דאמר ליה פסקת לחיותי, פירש"י דסבר כרשב"ג, ע"ש. ודברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו [מהל' שכנים] דין ח' מוכיחים דפסק כתנא קמא

לו חולייא. ובירו' [ב"ב פ"א ה"ה] איתא בהדיא חוליית הבור ומזה הוכיח התלמוד שם שאין טעם הר' אמות דבתים משום פירוק משאוי דהא לא שייך בבור. וממילא דלא נקטינן כהך מתניתא אלא כש"ס דידן דקאמר דטעמא משום פירוק משאו, וכל דלא שייך טעם זה אין לו ד' אמות, ומשום הכי השמיטו כל זה הפוסקים ז"ל.

ואיירי דאיירי הכא ברין בור שהוא בחצר השותפין, מייתינמיה דדינא דבורהקרוב לאמה וכו' דדמי להא, דהכא נמי האמה היא של שותפים. ודין זה היינו מתני' בגטין פרק הניזקין [דף נ"ט ע"ב] בור הקרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום. והכא קמ"ל דלא אמרו כן אלא לכתחלה כי היכי דלא ליתו לאנצויי, אבל אם קדם השני הרי זה זריז ונשכר, וע"ס ק"ע.

ואח"כ הדר תנא לדיניה דלעיל. ולשיטתיה אזיל דסבר דלכל מידי בעי ד' אמות אפי' במידי דלא שייך פירוק משא. ולפי"ז אפי' לגנה שלפנים מן החצר נותנים לה ד' אמות. ומיהו אשמועינן הכא שאם היה לו מתחלה גנה אחת לבר ואחר שהוקף החצר חזר ובנה עוד גנה או בית לפנים הימנה, אי נמי גינה לפנים מגינה, אי נמי מתחילה היה לו בית וחזר ובנה בית אחר לפנים, או חלק את הבית ועשאו ב', או עשה גנה לפנים, על כל פנים אין לו אלא ד' אמות שזכה בהן תחלה קודם שהקיפו החצר, וע"ש בסי' קע"ב.

ובסיפא נראה שיש ט"ס וצ"ל ולא יפתחם וכו' אבל פותחם לתוך שלו. ואיירי דתנא הך דינא דהחזור ובונה בית או גנה לתוך חצר השותפין מה דינו לענין ד' אמות,

יכולין לכופו. מי שיש לו בית בחצר אחרת, בני חצר אחרת משעבדין אותו לעשות עמהן דלת נגר ומנעול לחצר, שאר כל הדברים, אין משעבדין אותו, אם היה שרוי עמהן באותה חצר, משעבדין אותו לחפור עמהן בורות שיחין ומערות ולתקן את המקואות ואמת המים, ושאר כל הדברים, אין משעבדין אותו, ואם

חסדי דוד

כלום, וגם לא העירו בו לא הסמ"ע ולא הש"ך ולא שאר מפרשים ז"ל. ולערך ב"ר דקדוק לשונו ז"ל, דברישא דקאמר דברים שהחצר צריך להם צורך גדול דקמ"ל רג' חלוקות בדבר. והיינו דבר שיש בו צורך גדול אפי' לא נהגו בזה המדינה עכ"ז יכולים לכופ, ודבר שיש בו צורך קצת ולא כ"כ, אזלינן בתר מנהגא, והוא החילוק הב'. ודבר שאין בו שום צורך כגון ציור אפי' נהגו אין לכופ את היחיד ליתן חלק דמצי מימר לא נחא לי. ורע דמסיים הרמב"ם שם שאם גילה דעתו אותו יחיד דניחא ליה במה שעשו אפי' בציור מגלגלין עליו, ועי' לה"ה שם. ועוד כתב שם וכן בסי' הנז' דגובין הנך מילי לפי ממון ואפי' לבנות דלת לשער לא דיינינן לפי קירוב הבתים לומר שהקירוב יותר לשער יתן יותר, ע"ש.

ודינא דמי שיש לו חצר בעיר אחרת פסקו הרמב"ם בפ"ו [מהל' שכנים] דין ג' וז"ל: מי שיש לו חצר בעיר אחרת בני העיר משעבדין אותו לחפור עמהם בורות וכו' אבל בשאר כל הדברים אין משעבדין אותו, ואם היה שרוי עמהן באותה העיר משעבדין אותו על הכל. ואח"כ ברין ה' כתב וז"ל: וכל הדר בעיר שנים עשר חדש או שקנה בה בית דירה נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכין לתקון החומה והדלתות ושכר הפרשין השומרים את המדינה וכל כיוצא בדברים אלו ששומדין את העיר, ע"כ. וכוונתו ז"ל באומרו וכל הדר וכו' או שקנה וכו' כל הדר שנים עשר חדש אפי' לא קנה בית דירה כגון שהלך לגור שם דרך עראי לסחורה ולא השתקע אלא ששהא י"ב חדש, או שקנה בית דירה כלומר רגלי דעתיה שהלך להשתקע, ולא דוקא קנה אלא הוא הדין שכר בית דשכירות חשוב כמכר והעיקר שבא לקבוע דירתו שם, אפילו לא דר שנים עשר חדש כל שהתחיל לדרור שם חשוב כאנ"י העיר מיד, לאפוקי קנה בית או חצר ולא דר כלל דהיינו דינא דרישא. ומ"ש וכל כיוצא וכו', לאו לאפוקי

וכמ"ש ה"ה שם. ומ"מ דבריו קשין להולמן, וכבר עמדו על דבריו מרן ז"ל בב"י סי' קנ"ו והר"ב הסמ"ע שם [סקט"ז]. ואני בעניי בתשובותי בחח"מ סי' י"ב פלפלתי בדבריהם ז"ל והעליתי דרך אחר בפסק הרמב"ם ובישוב הברייתא והסוגיא אליביה. וע"ש שהמתקתי ג"כ לשון הברייתא דקתני חייט שהוא האומנות היותר חשוב דהיינו נקיה וקלה, והיותר גרוע דהיינו בורסי כמ"ש ז"ל [קידושין דף פ"ב ע"ב] אוי לו למי שאומנותו בורסי, וממילא דכל שאר אומניות דבינייא הוו בכללא. וז"ש ולא אחד מן (כל כצ"ל) בעלי אומניות.

מי שיש לו בית בחצר וכו'. הביאה הרי"ף ז"ל בהלכות שם [ב"ב דף ה' ע"א מרפי הרי"ף], ומשם למדנו שיש כאן חסרון וט"ס וכצ"ל: אם היה שרוי עמהן באותה חצר משעבדין אותו על הכל, מי שיש לו חצר בעיר אחרת בני העיר משעבדין אותו לחפור עמהן בורות וכו'. והנה דין הראשון פסקו הרמב"ם רפ"ה מהל' שכנים [הלכה ב'] ופירש נגר בריח שבו סוגרין הבית מבפנים, ומנעול הוא לסגור מבחוץ כשיוצאין. ובמ"ש שאם דר שם משעבדין אותו על הכל, היינו כמו שנתבאר שם ברין דלעיל דכופין בני חצר זה את זה וז"ל שם: בני החצר כופין זה את זה לבנות דלת וכו' וכן כל הדברים שהחצר צריך להן צורך גדול או דברים שנהגו בני המדינה לעשותם, אבל שאר דברים כגון ציור וכיור וכיוצא בו אינו כופהו, ע"כ. ואמנם איכא למידק הך ציור וכיור דאמר מר היכי דמי. אי דנהגו בו בני העיר, פשיטא דכופהו דהא ברישא קאמר דברים שהחצר צריך וכו' או שנהגו וכו', ובדאי דרוצה לומר או שנהגו אע"ג דלא צריכי וא"כ ציור וכיור נמי אע"ג דלא צריכי אי נהוג נהוג וכופין. ואי דלא נהיגי, פשיטא דאין כופין ומאי קמ"ל טפי מרישא. ואני תמיה איך לא העירו בזה מפרשיו ז"ל, והכי נמי תמיהא לי על הסוד ומרן שהעתיקו לשונו ז"ל בר"ס קס"א ולא פירשו בו

היה שרוי עמהן באותה העיר, משעבדין אותו על הכל. כופין בני חצר זה את זה לעשות לחי וקורה למבוי. כופין בני בקעה זה את זה לעשות ביניהן חריץ ובן חריץ. י. חמש חצרות הפתוחות למבוי אחד ונתקלקלו, כולן משמשות עם

[מח"ת 1234567]

חסדי דוד

אחר קירוב הבתים, ע"ש ובסי' הנו' ס"ג. ובבא שלישית כתבה הרמב"ם בפ"ה [מהל' שכנים] דין י"ב והטור ומרן בר"ם קס"ב. ויש כאן ט"ס וצ"ל: בני מבוי, וכלשון הרי"ף והפוסקים שם. ופשוט דמה ענין לחי בחצר ופשיטא דלחי או קורה קאמר. וע"ש בסמ"ע [סק"א] דהכריח דהכי נמי אם הוא מבוי מפולש דלא סגי בלחי אלא צריך מצד א' צורת פתח, כופין לסייע בצורת הפתח, ופשוט. ונראה דכל שיש לו חצר באותו מבוי ואינו דר שם אלא במבוי אחרת אין כופין אותו לסייע בלחי וקורה דלא דמי לדלת ונגר דחצר כדלעיל, דהתם גם הוא נהנה לשמירת ביתו, משא"כ הכא דכל שאינו דר שם עמהם א"צ לו לחי שהרי אינו מטלטל שם.

ובבא דסיפא דבני בקעה פסקה הרמב"ם שם בפ"ו [מהל' שכנים] דין ב'. ופירוש חריץ ובן חריץ מבואר במשנה ובגמ' דס"פ בית כור [בבא בתרא] דף ק"ז [ע"ב] ע"ש.

י. חמש חצרות הפתוחות וכו'. שם בגמ' [בבא בתרא] דף י"א [ע"ב]. ומשם למדנו דבנוסחא שלפנינו יש ט"ס הרבה. בתחלה יש למחוק תיבת ונתקלקלו דלא שייכא הכא כלל אלא שנשתבשו המעתיקים ממה ששנינו כן בתוס' שאחר זו. ועוד גבי השניה יש חסרון וכצ"ל: והשניה משמשת לעצמה ומשמשת עם החצונה. ובסיפא יש שבוש גדול וכצ"ל: רצו בני הפנימית לפתוח להן פתח ממקום אחר יכולין לעכב על ידן, היה סתום ונמלכו לפתחו אין מעכבין על ידן דברי רבי, רבי שמעון בן אלעזר אומר חמש חצרות הפתוחות למבוי כולן משמשות במבוי. וכל זה מוכח מהגמ' שם. ואעפ"י שמ"מ יש קצת הפרש בלשון מ"מ הענין א' הוא. והכי פירוש, ה' חצרות הפתוחות זו אצל זו לאורך המבוי הסתום מצד א' וצד א' פתוח לרשות הרבים כולן משמשות במבוי כנגד החיצונה שבסוף המבוי הסמוכה לרשות הרבים שהרי לכלם יש דרך לצאת דרך שם לרשות הרבים וכל שיש לו דרך יש לו תשמיש.

לקנות ספר תורה ולבנות בית כנסת שהזכיר בר"פ דכופין בני העיר זה את זה, דפשיטא דהנהו נמי צורך שמירת העיר ואדרבא עיקר השמירה בהו תליא וכדכתיב [תהלים קכ"ז א'] אם ה' לא ישמר עיר וכו', אלא נראה דהיינו לאפוקי מסים וגולגליות שאינם לצורך שמירה וכיוצא דבהנך אין הדין שוה בין הגר שנים עשר חדש דרך עראי לסחורה להבא להשתקע, שהרר שנים עשר חדש דרך עראי אינו חייב במסים. וכך הבין בדבריו הרב מוהר"ם אלשיך ז"ל בתשו' סי' ס"ה ע"ש. ומיהו איכא למידק מאי שנא חפירת בורות וכו' מחומה ודלתים, דנראה מדבריו ז"ל דאם הוא בעיר אחרת אינו חייב רק בחפירת בורות וכו' ולא בתיקון החומה וכו', וצ"ל דהנך שאני שהם עיקר חיותא דהיינו מים לשתות ולכבס ולהשקות וכיוצא ועדיפא מהנהו דאינם אלא לנטירותא בעלמא. וכ"מ מדברי מרן ז"ל בש"ע סי' קס"ג [סע' ב'] דהשמיט סיפא דתוס' דאם היה שרוי משעבדין אותו על הכל, אלא כתב: מי שיש לו וכו' משעבדין אותו לחפור וכו' וכל הדר בעיר שנים עשר חדש או שקנה בית דירה נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכין לתקון החומה וכו', ע"ש דנראה בהדיא דכוונתו לפרש דהיינו על הכל דמתניתא דאינו אלא במילי דשמירה. ויש לתמוה על הר"ב כנה"ג בסי' הנו' הגהת הטור אות י"ד דכתב על הרמב"ם ומרן ז"ל שלא כתבו סיום התוס' ע"ש, והא ליתא להרמב"ם, ובעיקר הדין האמור איכא מאן דפליג עליה דמוהר"ם אלשיך, עיין שם בכנה"ג בהגהת ב"י אות ה' ואות ט"ו, ע"ש. ובהא דדייקינן לעיל לחלק בין חפירת בורות לתיקון דלתות, בהא נמי איכא מאן דפליג על מאי דנראה מפסק הרמב"ם ומרן, ע"ש בכנה"ג הגהת הטור אות ט"ו ובהגהת ב"י אות ג' בשם המרדכי דהא דקתני ושאר הדברים אין משעבדין אותו היינו דברים דלא שייכי בבתים אבל אינו ממעט ענין שמירת העיר, ע"ש. ומ"מ לא נפיק מספיקא דדינא ואין מוציאין ממון מספק. ובענין הגיבוי הכא לא אזלינן בכלהו לפי ממון כדלעיל, אלא לענין תיקון הדלתות הולכין

החיצונה והחיצונה משמשת לעצמה, והשאר משמשות עם השנייה והשנייה משמשת לעצמה, הפנימית שבכולן משמשת לעצמה ומשמשת עם כולן, רצו בני הפנימית לפתוח להן פתח ממקום אחר, יכולין לעכב על ידן, היה סתום ונמלך לפתחו, מעכב על ידו, דברי רבי שמעון בן אלעזר. חמש חצרות הפתוחות לחנות כולן משתמשות במבוי. חמש דיוטאות משתמשות בבת אחת ונתקלקל, כולן משתמשות עם הראשונה והראשונה משמשת לעצמה, והשאר משמשות עם השניה והשנייה משמשת לעצמה, שלישית שבכולן משתמשת לעצמה ומשתמשת בכולן. העשוי לכביסה, אין ממחין בידו לגשמים, לגשמים,

חסדי דוד

וניזוקין כלם, אבל התחתונה אינה צריכה לסייע לעליונות לשום א' מהן שהרי יותר טוב לה שלא ירדו השופכין של העליונות בגבולה, הילכך ליכא חיובא לגבה לתקן דהיינו לסייע רק כשנתקלקל כנגדה. והעליונה איפכא, מלבד שמתקנת כנגדה הכל משלה ואין שום אחת רמסייע לה, צריכה ג"כ לסייע לכל א' מהתחתונות. וכיוצא בזה איתא בש"ס דידן בפ"ט דב"מ דף ק"ח [ע"א] אעפ"י שאין הלשון שוה, ע"ש. ואמנם הנוסחא שלפנינו משובשת ויש להגיה: בביב אחר, במקום בבת א'. והכי נמי היה נראה להגיה כל היכא דתנא משתמשות מתקנות וכלשון הירי, וכאן נשתבשו בלישנא דמתניתא דלעיל. ומיהו אינו מוכרח דרילמא תנא תוספאה תני לה בלישנא אחרינא דכל תנא תופס לשונו שחייב אדם לומר בלשון רבו. ויש ליישב דהכי קאמר כלן משתמשות כלומר כל העליונות צריכות להשתמש עם הראשונה שאצל הביב דהיינו התחתונה כרי שירדו שם שופכין שלהן וממילא שכלן חייבין לסייע לה לתקן, אבל הראשונה אין לה שום תשמיש עם העליונות אם נתקלקל אצלן שהרי אז אין המים יורדין לה הילכך אין לה לסייען. (ועכ"ז) [ועד"ז] הוא הדין בשניה דהיינו הסמוכה לתחתונה לגבי ג' העליונות. ומ"מ פשוט דשלישית שבכלן דקתני ט"ס הוא עכ"פ ויש להגיה החמישית, וברור. והדין מבואר בח"מ ס"ס קס"א ע"ש.

וסיפא דהך מתניתא איתא התם בירי' [ב"ב פ"א ה"ה], אמנם ט"ס יש כאן וכצ"ל: לגשמים ממחין בידו וכו', והכי איתא התם. ופירושה, שמי שהחזיק בצנור וכיוצא ע"ג חצר חבירו לקלח דרך שם מי גשמים לתוך חצר

אבל החיצונה שאין לה דרך כנגד האחרות הילכך אין לה תשמיש אלא כנגד עצמה. והשניה יש לה כנגד עצמה וכנגד החיצונה ולא יותר, וכן על זה הדרך. וממילא דהפנימית שבראש המבוי משתמשת כנגד כלם ואין גם א' מארבע האחרות שיהא לו תשמיש כנגד הפנימית. ומ"מ אעפ"י שהפנימית יש לה דרך ותשמיש כנגד כלן, אם באין בני הפנימית לפתוח בחצרן פתח במבוי אחר שיש אחורי חצרן יכולין בני מבוי זה לעכב על ידן לפי שמרבין עליהן דריסת הרגל של בני המבוי האחר, אבל אם היה כבר מקדם פתח זה אעפ"י שאח"כ סתמוהו אם אחר זמן שוב נמלכו בני חצר זה ורוצים לחזור ולפתחו אין יכולין לעכב. ומיהו בגמ' שם נתבאר דהיינו דוקא שכשסתמו לא פרץ את פצימיו אבל פרץ פצימיו גלי דעתיה דתו לא פתח ליה ואיבר את זכותו. ור' שמעון בן אלעזר פליג אעיקר דינא דרישא דכל ה' החצירות משתמשין בשוה במבוי ואפילו חיצונה על הפנימית. ופסקו הפוסקים ז"ל כרבי דהלכה כוותיה מחברו, עי' רמב"ם בפ"ה [מהל' שכנים הלכה ט"ז], ובח"מ סי' קס"ב, ובש"ע שם ס"ז.

חמש דיוטאות וכו'. הכי גרסינן לה בירוש' בפ"ק דב"ב [הלכה ה']: ה' דיוטאות שהיו משתמשות בביב אחר ונתקלקל, כלן מתקנות עם התחתונה והתחתונה מתקנת כנגדה, והשאר עם השניה והשניה מתקנת כנגדה, והעליונה מתקנת כנגדה ומתקנת עם כולן. והפירוש מבואר שיש למטה חריץ שנופל בו כל המים השופכין של כל העליות, אם נתקלקל כנגד התחתונה כלן צריכין לסייע לה לתקן, שכל שאינה מתקנת למטה אין המים נגרין

אין ממחין בידו לכביסה. יא. חמש גנות משתמשות באמה אחת ונתקלקלה, כולן מתקנות עם העליונה והעליונה מתקנת לעצמה, והשאר מתקנות עם השנייה והשנייה מתקנת לעצמה, התחתונה שכולן מתקנת לעצמה ומתקנת עם כולן. כופין בני חצר זה את זה לעשות לחצר גב גבוה עשרה טפחים, בחזקת שנתן שומעין לו שלא לסמוך את הקורה, לפיכך בחזקת שלא נתן אין שומעין לו לסמוך את הקורה, רבי יוסי אומר היה שם אחד מעכב הופך את החזית אצלו, לפיכך אם נפל הכותל העצים והאבנים שלו. יב. כופין בני העיר זה את

חסדי דוד

עליו כגנב ולא סגי במסיפס בעלמא מפני דמשתמיט, ע"ש. ובזה יש לפרש דהך תנא סבר היזק ראייה לא שמיה היזק ופליג אמתני' דכותל שנפרץ כופין עד ד"א בחזקה שנתן וכו', הילכך סבר דאין כופין זה את זה אלא לעשות מחיצה עשרה טפחים דבהא סגי לנתפס כגנב, ולהיזק ראייה לא חיישינן. ובהא מיהא אם א' טוען לחברו לשלם חלקו והלה טוען נתתי, בחזקה שנתן, דכיון שיכול לחייבו מסתמא לא היה זה בונה משלו אלא היה צועק בב"ד, הילכך אם בא חבירו לסמוך את הקורה על ראש הכותל שבצדו שומעין לו ולא מצי אידך למחות ולומר שאין לו חלק בכותל. אבל אם היתה המחיצה יתר על כן, בחזקה שלא נתן הואיל ואינו יכול לחייבו מצד הדין, לפיכך אם בא לסמוך הכותל מוחה בידו עד שיתן לו חצי היציאה. ור' יוסי פליג וסבר דאינו יכול הא' לכוף את חבירו לבנות באמצע, אלא אם א' מעכב יבנהו זה משלו ועושה חזית דהיינו סימן בצד שלו כגון אמה סיד, כדאיתא בגמ' [בבא בתרא] דף ד' [ע"א] כדי לפרסומי מלתא דשלו היא, ובזה לעולם יכול למחות בחברו אם בא לסמוך הקורה, וכן אם נפל הכותל העצים והאבנים שלו. ומ"מ ממה דלא מייתו להך מתניתא בסוגיין להוכיח מינה דאיכא תנא דסבר להדיא דהיזק ראייה לא שמיה היזק, שמע מינה דסבר ש"ס דהך מתניתא לאו דסמכא שלא נשנית בי ר' חייא ור' הושעיא. יב. כופין בני העיר וכו' ספר תורה נביאים וכתובים, כצ"ל וכ"ה בהלכות [רי"ף ב"ב דף ה' ע"א מדפי הרי"ף], ופסק כן הרמב"ם רפ"ו [מהל' שכנים] ובח"מ ר"ס קס"ג וע"ש בסמ"ע.

חבירו וכיוצא, אם בא לשפוך דרך שם מי כביסה ממחין בידו. אבל הוחזק לשפוך מי כביסה אין ממחין בידו לגשמים דעדיפי דמים זכים נבנהו. וכ"כ בנמק"י בפ"ק דב"ב [דף ג' ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה אחזיק לשופכי], ופסקה מור"ם בהגהה סי' קס"א סעי' ה' ע"ש. והר"ב שדה יאושע לא נתכוין בזה יפה.

יא. חמש גנות וכו'. ג"ז שם בירוש' [ב"ב פ"א ה"ה] וכן בש"ס דידן דב"מ [דף ק"ח ע"א] כדלעיל. והדין מבואר להיפך מדין הביב דלעיל, שהרי כאן כולן צריכין שיבאו מי המעין או האמה להשקות גנותיהן, וכל זמן שאצל המקור שהיא העליונה מקולקלת לא יוכלו המים לבא, הילכך כלן מסייעות לה והיא אינה מסייעת לשום אחת שאינה צריכה להן, ואדרבא עדיפא לה שישאר המים אצלה בשופע, והתחתונה צריכה לכלם. וכן פסק הרמב"ם בפ"ג [מהל' שכנים הלכה ט'] ובח"מ סי' ק"ע [סעי' א'] וע"ש בסמ"ע.

כופין בני חצר וכו'. לא מצאתיה בשום מקום. ועל כרחין משבשתא היא, ולא מתוקמא בלא הגהה. ונראה דכצ"ל: כופין וכו' לעשות לחצר מחיצה גבוהה עשרה טפחים בחזקה שנתן שומעין לו לסמוך את הקורה יתר על כן בחזקה שלא נתן לפיכך אין שומעין וכו'. וקאי אמתני' קמייתא דריש ב"ב דתנן: השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל וכו'. ואיכא תרי לישני בגמ' [ב"ב דף ב' ע"ב] בפירושה חד דסבר היזק ראייה שמיה היזק וחד דלאו שמיה היזק, ע"ש. וע"ע בגמ' [בבא בתרא] דף ו' [ע"ב] דאפי' במקום דלא שייך היזק ראייה כגון בגגות אע"ג דא"צ מחיצת ד' אמות מ"מ צריך מחיצה עשרה טפחים כדי שיהא נתפס

זה לבנות להן בית הכנסת, לקנות להן ספר תורה ונביאים. ורשאין בני העיר להתנות על השערים ועל המדות ועל שכר הפועלים, רשאין לעשות קיצתן. רשאין בני העיר לומר כל מי שיראה אצל פלוני יהא נותן כך וכך, כל מי שיראה אצל מלכות יהא נותן כך וכך, כל מי שרצה או שתרעה פרתו בין הזרעים יהא נותן כך וכך, וכל מי שתרעה בהמת פלוני יהא נותן כך וכך, רשאין לעשות קיצתן. ורשאין הצמרין והצבעין לומר כל מקח שיבוא לעיר, נהא כולנו שותפין בו. רשאין הנחתומין לעשות רגועה ביניהן. רשאין החמרין לומר כל מי שימות לו חמור נעמיד לו חמור אחרת, מתה בכוסיא, אין צריכין להעמיד לו חמור, דלא בכוסיא, צריכין להעמיד לו חמור, ואם אמר תנו לי ואני לוקח לעצמי, אין שומעין לו, אלא לוקחין ונותנין לו. רשאין הספנין לומר כל מי שתאבד ספינתו נעמיד לו ספינה אחרת, אבדה בכוסיא, אין צריכין להעמיד לו, דלא בכוסיא.

חסדי דוד

שראייתו אצל פלוני יכול להזיק לבני העיר או כדי לקנסו לאותו פלוני שישב בדד בשביל מה שהרשיע וכיוצא.

וכן הראיה אצל מלכות, כגון שעי"ז יוכל לגרום אצלם שום היתק או פסידא.

וכן יכולין לקצוב קנס על כל שרצה פרתו או רועה בין הזרעים, שגם זה לתיקון בני המדינה.

וכן אם פלוני חטא באיזה דבר ורוצין לקנסו שלא ירעה שום אדם את בהמתו ומי שירעה יקצבו עליו קנס, ורשאין לכפות לקיים קצבתן.

ולא סוף דבר בני העיר בכללן, אלא אפילו בעלי אומניות או סחורות רשאין לתקן תנאים ביניהם בין להיות שותפין במקח בין לעשות רגועה, פירוש מרגוע, שביום אחד יעסוק ראובן לברו ושמעון ינוח וביום אחר איפכא.

וכן רשאין החמרין או הספנין להתנות שאם יאבד לא' מהן יהיו כלם חייבין לשלם לו ורשאין לחייב לכל א' כשאירע לשלם חלקו. והך רספנין וחמרין איתא בש"ס פ' הגזול ומאכיל [ב"ק] דף קט"ז [ע"ב].

ופירוש בכוסיא, בפשיעה.

והא דאם אמר תנו לי ואני וכו' אין שומעין לו, פירש"י [שם] ר"ה אין שומעין שמא לא יקח החמור והם לא התנו אלא כדי שימסור נפשו לשמור עמהן בלילות.

המדות להגדיל סאת העיר או להקטינה, ועל השערים שער חסין ויין שלא ימכרו שנה זו יותר מכך וכך רמים, להסיע על קיצן לקנוס את העובר על קיצת דבריהם להסיעם מדת דין תורה, ע"כ. והנה במ"ש להגדיל הסאה לאו מלתא פסיקתא היא דאיתא בגמ' רמכילתין [בבא בתרא] דף צ' [ע"ב] דאין מוסיפין על המדות יותר על שתות וע"ש בפירוש"ם הטעם. ומהאי טעמא נראה דהשמיט הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' מכירה [הלכה ט'] הא דמדות ולא כתב אלא רשאין לקוץ להם שער וכו' דסמך עמ"ש בפ"ח מהל' גניבה [הלכה י"ז]: בני מדינה שרצו להוסיף על המדות לא יוסיפו יתר על שתות, ע"ש. והא דנקט רש"י חסין ויין, לרבותא דאע"ג דמילי דחיותא נינהו ואיכא למיחש שאם יקוצו השער לא יביאו למכור ופסקי לחיותא דבני העיר דמהאי טעמא שנינו מעמידין אגודמין למדות ואין מעמידין לשערים וכדלעיל בפ"ו [ה"ד], מ"מ אם רצו בני העיר לקוץ רשאין. וכ"כ הרמב"ם שם: ואפי' בשר ולחם, ע"ש. ולפי הנוסחא שלפנינו לעשות קיצתן יש לפרש לכפות ולהכריח ע"י קנס וכיוצא, והוא מלשון גט מעושה, וכן רבים.

וכלהו אידך בבי דאיכא הכא ליתנהו בגמ', ומ"מ כלהו הלכתא נינהו דמאי שנא. והוזכרו בדברי התוס' ז"ל, עיין בתשו' הריב"ש ז"ל סי' שצ"ט ובתשו' מור"ם ז"ל סי' ע"ג. ופירוש כל מי שיראה אצל פלוני, כגון

צריכין להעמיד לו, ואם פרש למקום שאין בני אדם פרשין, אין צריכין להעמיד לו. יג. מי שהיה בלן לרבים, ספר לרבים, נחתום לרבים, שולחן לרבים, ואין שם אחר אלא הוא והגיע שעת הרגל ומבקש לילך לתוך ביתו, יכולין לעכב על ידיו עד שהעמיד אחר תחתיו, ואם התנה עמהן בבית דין או שעברו עליו את הדרך, הרשות בידו. הנוטע אילן לרבים מלקט ואוכל מלקט ומכנים לתוך ביתו, ולא יהא מלקט ועושה גרוגרות, מלקט ועושה דבלה, שמתחלה לא נטעו אלא על מנת כן, ולעוברי דרכים מלקט ואוכל ואסור להכניס לתוך ביתו. החופר בור לרבים ממלא ושותה ממלא ומכנים לתוך ביתו, ולא יהא ממלא ומשקה ממלא

חסדי דוד

דבשעה שהתנה היה אומן אחר במדינה ועתה אין שם אלא הוא, לא מצו לעכבו ולמימר כי שרינן לך משום שהיה נשאר אחר אבל השתא לא שדינן, קמ"ל דמ"מ הואיל ולא התנו כן בהדיא אינהו דאפסידו אנפשיהו.

ופירוש שעברו עליו וכו', היינו שעשו עמו דבר שלא כהוגן כגון שלא היו משלמים שכרו או דיהבי ליה פחות מהראוי לו. ואפי' אמרי ליה השתא מיהא לא תיזיל ומשלמינן לך פסידך, מצי למימר לא ניתא לי.

הנוטע אילן לרבים וכו'. גם זו לא מצאתיה ולא ראיתיה בשום מקום, ומ"מ שפיר מתפרשא. והוא כי הנוטע אילן על דעת שיהיו פירותיו לצורך רבים מאחר שחסרו לרבים אפי' הוא עצמו שנטעו משלו אינו רשאי להסתפק ממנו יותר משאר אינשי דעלמא, ואם לוקח יותר הוה ליה גזול את הרבים. הילכך לא שרי אפילו לדרידה וכל שכן לשאר אינשי אלא ללקט ולאכול לפי שעה הוא וביתו כי היכי דשרי לכל אינשי. אבל לא ילקט הרבה להצניע ולעשות מהם גרוגרות ודבלה. ונלמד זה מדין פירות שביעית, דהכי נמי מעיקרא לא נטעו אלא ע"מ כן שיהיו פירותיו הפקר לכל. ואם נטעו אדעתא דעוברי דרכים בלבד, וכגון שנטעו חוץ לעיר בפרשת דרכים וכיוצא, אז לא שרי ליה אפילו להוליך לביתו, אלא הוא עצמו בשעה שיוצא לדרך מותר לאכול כמו שאר עוברי דרכים.

והכי נמי החופר בור של מים לצורך רבים שישתו ממנו, כבר זכו בו רבים ואין לו במימיו אלא ככל אדם, ממלא ושותה או מוליך לביתו לשתות, אבל לא ימלא להשקות גנתו או למכור בשוק. והא הוי דומיא דשביעית דאמר רחמנא [ויקרא כ"ה ו'] לאכלה ולא

ואהא דמסיים ואם פירש למקום שאין בני אדם פורשין וכו', פריך בגמ' [ב"ק שם] פשיטא דהיינו בכוסיא, ומשני דקאזיל בניסן במקום תשרי דבתשרי שהמים חסרים דרך לילך באמצע הנהר, אבל בניסן שהנהר גדול מהפשרת שלגים דרך לילך סמוך לשפת הנהר, מהו דתימא דושיה נקיט ואזיל ואין זו פשיעה, קמ"ל.

ודינא דלעיל דרשאין בני העיר וכו' פסק הרמב"ם שם בפ"ד מהל' מכירה [ה"ט] ובח"מ ס"ס רל"א, ומסיימי בה: בד"א במדינה שאין בה חכם חשוב לתקן מעשי המדינה וכו' אבל אם יש בה חכם חשוב אין התנאי שלהם מועיל כלום ואין יכולים לענוש וכו' אא"כ עשו מדעת החכם. והוא מהגמ' שם [ב"ב דף ט' ע"א], ע"ש. ואידך דינא דחמרין וספנין, פסק הר"מ בפ"ב מהלכות גזילה [הלכה י"ב ואילך] ובח"מ סי' ער"ב [סע' ט"ז ואילך].

יג. מי שהיה בלן וכו'. לא מצאתיה לא בגמ' ולא בפוסקים. ומ"מ הדברים ברורים, דאע"ג דבעלמא קי"ל פועל יכול לחזור בו, הכא משום צורך רבים כפינן ליה שלא ילך לביתו אפי' לשמוח ברגל עד שיעמיד אחר במקומו. ובודאי שצריך שהנכנס במקומו יהיה ראוי לכך. ולא מבעיא קאמר, לא מבעיא בלן וספר דמילי דבעו אומנות נינהו ולא מצו למעבד לעצמם, אלא אפילו נחתום דסד"א לימא להו כל חד וחד יאפה בביתו. ולא סוף דבר הנך מילי דחיותא, אלא אפי' (שלחני כצ"ל), וטעמא דהא נמי צורך הרגל הוא להחליף הסלעים בפרוטות לצורך הוצאות הרגל. אבל אם מתחלה התנה להדיא על מנת שיורשה לילך לעירו ברגל שרי. ואע"ג דנראה דמלתא דפשיטא היא, י"ל דקמ"ל דאע"ג

ומוכר בשוק, הצמרין והצבעין ממלין לשתות ואין ממלין לסחורה, הביר והבלן והספר ממלין לשתות ואין ממלין להשתמש, אבל מכבשין בהן את הכבשים, מדיחין בהן את הירק, לעוברי דרכים, ממלא ושותה, ואסור להכניס לתוך ביתו, היו פועלים עושין בצידו, לא יהא ממלא ומשקה אותן אלא הולך כל אחד ואחד ושותה ועושה. העושה מערות לרבים מרחץ פניו ידיו ורגליו בהן, היו ידיו ורגליו מלוכלכות בטיט ובצואה, אסור, ובבור ובשיח, בין כך ובין כך אסור. הנכנס למרחץ, מחמין לו את הצונן ומצנן לו את החמין, חופף את ראש בנתר ובמימי רגלים אף על פי שעשה תקילה לבאים אחריו, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. יד. מעין של בני העיר הן והן אחרים, הן קודמין לאחרים, אחרים ובהמתן, חיי אחרים הן קודמין לבהמתן, רבי יוסי אומר

חסדי דוד

במזונותיהן אינו יכול למלאת ולהשקות שהרי הוא כתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, והרי זה דומה למי שלוקט את הפאה לעני א' דקי"ל [פאה פ"ד מ"ט] יתננה לעני הנמצא ראשון, אלא הפועל עצמו ילך שם וישתה אע"ג דממעט בזה ממלאכת בעל הבית. ואשמועינן הא גבי מים, והוא הדין וכל שכן בפירות. והכי נמי דינא דסחורה דאשמועינן לעיל במים והוא הדין לאידך.

וסיפא קתני העושה מערות מלאות מים לרחוץ בהן רבים רוחץ הוא עצמו פניו וכו' אבל אם היו מלוכלכות אסור שמפסידן. ובבור ושיח דסתמן לשתיה אפי' נקיים לא, רשוב מאיסי לשתיה.

ומסיים דמ"מ מי שנכנס למרחץ במקום שיש שם מים צוננים שדרך בני אדם להשתטף בהן כגון בזמן הקיץ, יכול לחממן אם הוא צריך לזה אע"ג דעושה תקלה לבאין אחריו. והכי נמי איפכא יכול לצנן את החמין. ולא עוד אלא שיכול לחוף ראשו בנתר וכו', אע"ג דעי"ז מקלקל המים, שעל מנת כן הנחיל יהושע וכו'. כך נראה פירושה. ואמנם מדלא חשיב לה ש"ס בפ' מרובה [ב"ק דף פ"א ע"א] גבי עשר תקנות, שמע מינה דיחידאה היא, ועל דרך דכתיבנא לעיל בפרקין [ה"ה ד"ה ומ"ש אח"כ] גבי הוצאת זבלים.

יד. מעיין של בני העיר וכו'. בפ"א דנדרים דף פ' [ע"ב] מייתי לה תלמודא רידן, וכן בירוש' דהתם [הלכה א'], ואמנם שנויה בקצרה ובקצת שינוי ממה שהיא לפנינו. ומ"מ

לסחורה [בכורות דף י"ב ע"ב] וכיוצא. ושוב קתני הדין אצל אינשי דעלמא. ואשמועינן דסתם חופר בור לצורך רבים סתמו כפירושו לצורך שתיה ולא לשאר דברים למעט המים. הילכך הצמרין והצבעין לא שרי להו למלאת מבור זה לשרות או להדיח בהן הצמר לסחורה, אבל מ"מ ממלאין לשתות ולא גזרינן בהו שמא ידיחו בהן.

ושוב קאמר הבייר והבלן והספר וכו'. כלומר אפי' הבייר והיינו חופר בור ודולה ממקום אחר כדי למלאת בורו אע"ג דאית ליה מים בשלו יכול למלאת מבור זה לשתות אבל לא להשתמש להשליך בבורו. ואפי' הבלן שצריך קצת מים למרחץ אע"ג דהוי לצורך רבים אינו יכול להשתמש מבור זה. ולא סוף דבר בלן שצריך מים מרובין, אלא אפי' ספר שהוא דבר מועט, משום דלא שרי אלא דוקא לשתיה.

וכו"מ לשתיה לאו דוקא, אלא הוא הדין לכבס ולהדיח את הירק דהוה ליה מכשירי אוכל נפש וכשתיה דמו.

וכל זה בחופר לצורך רבים, אבל החופר בדרך לצורך עוברי דרכים לא שרי אלא לשתות הוא בלבד כשהולך בדרך וכדלעיל.

וצריכי. דאי תנא פירות אילן משום דחשיבי, אבל מים דלא חשיבי אימא אפי' לתשמיש שרי. ואי אשמועינן מים הוה אמינא אבל פירות אפי' בנוטע לרבים אימא לא לישתרי אלא לאכול אבל לא להכניס בתוך ביתו, קמ"ל. ושוב קתני דאפי' מי שיש לו פועלים שחייב

בהמתן קודמת לחיי אחרים, בהמתן ובהמת אחרים, בהמתן קודמת לבהמות אחרים, אחרים וכביסתן, חיי אחרים קודמין לכביסתן, ורבי יוסי אומר כביסתן קודמת לחיי אחרים, כביסתן וכביסת אחרים, כביסתן קודמת לכביסת אחרים, בהמת אחרים וכביסתן, בהמת אחרים קודמת לכביסתן, בית השלחין שלהן ובהמת אחרים, בית השלחין שלהן קודמת לבהמת אחרים, וכולן עולין לחשבון באחרונה.

סליק פירקא וסליקא לה מסכת בבא מציעא

חסדי דוד

כרי שתיהן מצו לעכב עד שישתו כ"צ בריוח. שוב קאמר דחיי אחרים קודמין לכביסת כסותן ואין יכולין לעכב לכבס. ור"י סבר דכביסה אלימא וחשיבא חיי נפש דערבוביתא דמאני מתיא לידי שעמומיתא כדאיתא התם. וחדר קאמר דאפי' לתנא קמא כביסתם קודמת לכביסת אחרים, וקמ"ל כדלעיל דאפי' להערפה דרווחא. ובהמת אחרים קודמת לתנא קמא לכביסת עצמן, דכביסה לא חשיבא חיי נפש לדידיה ובהמת אחרים איכא צער בעלי חיים דאורייתא.

אבל להשקות שדה בית השלחין חשיבא חיי נפש, לכך קודמת. ומסיים (דכ"כ בכר) [דמ"מ] אחר שנסתפקו כפי חשבון כרי צרכן חייבין לפתוח באחרונה להספיק לאחרים מה שיוכלו, דכופין על מדת סדום שזה לא חסר וזה נהנה.

נפרש לה לפי הנוסחא דהכא. והכי פירושה, מעין של בני העיר שמושך והולך לעיר אחרת ואין בה כרי סיפוק לשתיהן רשאין בני עיר זו לעכב את מרוצת המים עד שישתו כל צרכן דכתיב [ויקרא כ"ה ל"ו] וחי אחיך עמך, חייך קודמין לחיי חבירך [ב"מ דף ס"ב ע"א]. ומ"מ יש כאן ט"ס וכצ"ל: הן ואחרים הן קודמין, וכ"ה בירוש' [גדרים שם]. ושוב קתני דאחר ששתו הן אינן רשאין לעכב עוד במים עד שישתו בהמתן דמ"מ חיי אחרים קודמין לבהמות של עצמן. ור' יוסי פליג וסבר דבהמתן קודמות לחיי אחרים, וצ"ל דטעמיה דכיון דבהמות הללו צריכין להם לחיותם בכלל חיי נפש הוא. ומיהו התם ליתא לסברא זו דר' יוסי לא בבבלי ולא בירוש'.

וחדר אתאן לתנא קמא וקאמר דמ"מ בהמתן קודמות לבהמות אחרים. והא פשיטא הוא, ואולי דקמ"ל ראע"ג דברוחק יש

סליק מסכת בבא מציעא.